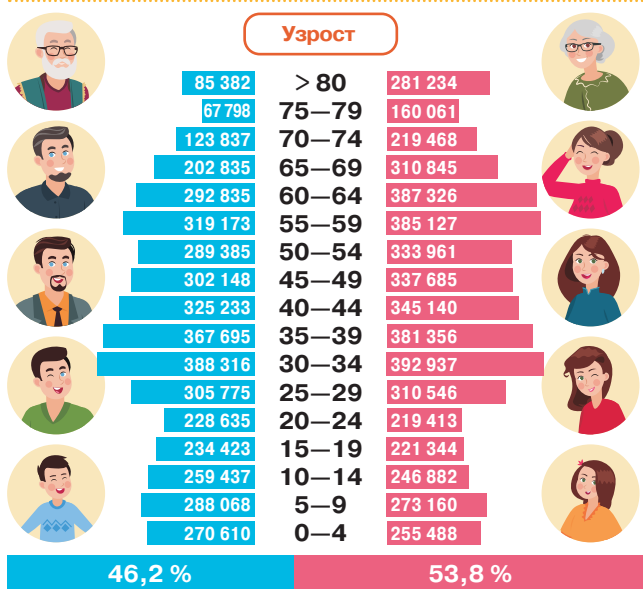

§ 19—20. Дынаміка складу насельніцтва і сацыяльная палітыка дзяржавы

Дынаміка сацыяльнай структуры беларускага грамадства адпавядае тэндэнцыям развітых краін?

Структура насельніцтва
(паводле даных перапісу насельніцтва 2019 г.)

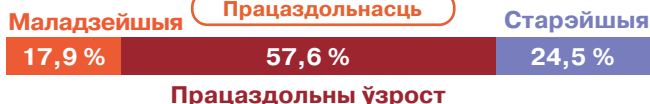
9413,4 тыс. чалавек

Месца пражывання

Працаздольнасць

Родная мова

Беларуская

5 094 928 чалавек

Руская

3 983 765 чалавек

Мова, на якой размаўляюць дома

Беларуская

2 447 764 чалавек

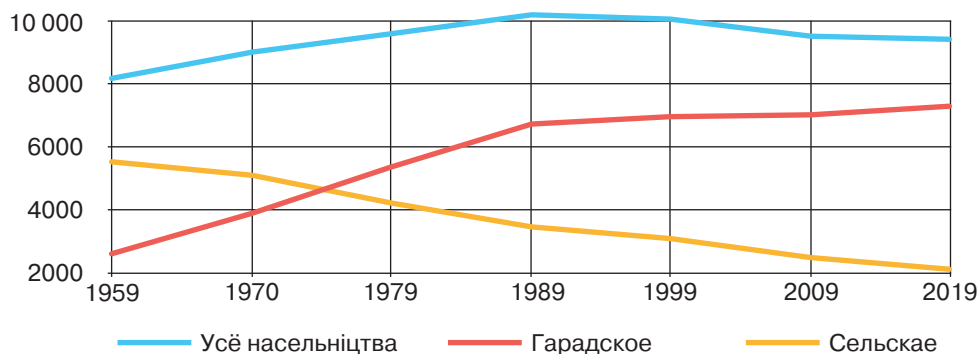
Руская

6 718 557 чалавек

Сацыяльны склад насельніцтва. Апісаць канкрэтнае грамадства, зразумець асаблівасці яго развіцця, вызначыць, якія ў ім ёсць супольнасці і групы, дазваляюць такія навукі, як сацыялогія і статыстыка. Галоўнай крыніцай інфармацыі з’яўляецца спецыяльная справаздачнасць, якую вядуць практычна ўсе арганізацыі краіны — як дзяржаўныя, так і недзяржаўныя. У межах статыстычнай справаздачнасці апісваецца сацыяльны склад краіны. Паняцце *сацыяльны склад* насельніцтва краіны па сваім змесце блізкае паняццю «сацыяльная структура грамадства». Але яно адлюстроўвае не проста наяўнасць тых ці іншых груп у грамадстве, але і іх колькасць, і тыя змены, якія ў іх адбываюцца (дынаміку). Сацыяльны склад апісваецца па такіх крытэрыях, як агульная колькасць насельніцтва, полаўзроставы склад, тэрытарыяльная канцэнтрацыя і шчыльнасць, суадносіны гарадскога і сельскага насельніцтва, этнічны і рэлігійны склад, узровень адукацыі і характар занятасці і г. д.

Вельмі важную ролю адыгрываюць перапісы насельніцтва. Перапісы ў краіне праводзяцца з пэўнымі інтэрваламі.

Дынаміка колькасці насельніцтва ў Рэспубліцы Беларусь паводле даных перапісаў 1959—2019 гг. (тыс. чалавек)

У нашай краіне было праведзена 9 перапісаў (1926, 1937, 1959, 1970, 1979, 1989, 1999, 2009, 2019 гг.). Якія тэндэнцыі ў колькасці насельніцтва выявілі перапісы 2009 і 2019 гг.? Назавіце магчымыя прычыны прыросту гарадскога і скарачэння сельскага насельніцтва. ■

У нашай краіне пражывае каля 9,5 млн чалавек. Прыкладна 78 % насельніцтва Беларусі жыве ў гарадах, адпаведна 22 % — гэта сельскае насельніцтва. Па ўзроўні адукацыі насельніцтва наша краіна дасягнула значных поспехаў. Узровень пісьменнасці складае 99,7 %, колькасць людзей, якія маюць вышэйшую, сярэднюю і базавую адукацыю, складае 90 % насельніцтва. Доля людзей ва ўзросце ад 25 да 64 гадоў, якія маюць вышэйшую адукацыю, складае амаль 25 %.

Дынаміка сацыяльнай структуры сучаснага беларускага грамадства адпавядае тым тэндэнцыям, якія характэрны для развітых прамысловых дзяржаў: узрастанне долі гарадскога насельніцтва, рост адукацыйнага ўзроўню насельніцтва, узрастанне долі работнікаў кваліфікаванай працы.

Дэмаграфічная палітыка. Дэмаграфічная палітыка цесна звязана з дэмаграфіяй, якая вывучае колькасць, узрост, здароўе, смяротнасць і нараджальнасць, міграцыю насельніцтва, рассяленне гарадскога і сельскага насельніцтва, узнікненне сем'яў і іх распад, асноўныя тэндэнцыі ў развіцці народанасельніцтва і г. д. Дэмаграфія апісвае дэмаграфічныя працэсы і выяўляе адпаведныя праблемы ў жыцці грамадства.

Разуменне дынамікі сацыяльнага складу насельніцтва закладваецца ў аснову дэмаграфічнай палітыкі дзяржавы. **Дэмаграфічная палітыка** — гэта сістэма мер, якія ажыццяўляюцца дзяржавай у адносінах да пэўных груп грамадства з мэтай фарміравання дэмаграфічнай структуры ў адпаведнасці з нацыянальнымі дэмаграфічнымі інтарэсамі і гарантавання дэмаграфічнай бяспекі краіны.

Дэмаграфічная бяспека — гэта стан абароненасці грамадства і дзяржавы ад дэмаграфічных пагроз. *Дэмаграфічнымі пагрозамі* называюцца тыя дэмаграфічныя з’явы і тэндэнцыі, сацыяльна-эканамічныя наступствы якіх аказваюць адмоўнае ўздзеянне на развіццё краіны. З мэтай пераадолення негатыўных дэмаграфічных тэндэнцый у краіне кожныя пяць гадоў распрацоўваецца канцэпцыя дэмаграфічнай бяспекі і вызначаюцца прыярытэтыныя напрамкі дэмаграфічнай палітыкі.

**Устойлівы
рост
колькасці
беларускай
нацыі**

**Павелічэнне
працягласці
жыцця
насельніцтва**

**Умацаванне
інстытута
сям’і**

**Аптымізацыя
міграцыйных
патокаў**

Асноўныя нацыянальныя інтарэсы ў дэмаграфічнай сферы

Ажыццяўленне комплексу мер, прадугледжаных дзяржаўнымі праграмамі дэмаграфічнай бяспекі Рэспублікі Беларусь, прывялі да пэўнага паляпшэння дэмаграфічнай сітуацыі ў нашай краіне. Напрыклад, па інтэгральным паказчыку дзіцячай і мацярынскай смертнасці наша краіна зараз знаходзіцца на чацвёртым месцы ў свеце, па ўзроўні даступнасці медыцыны — на трэцім. Па Індэксе мацярынства, які штогод складаецца міжнароднай арганізацыяй Save the Children, Беларусь уваходзіць у 25 (са 179) краін, спрыяльных для нараджэння дзіцяці, і лідзіруе сярод краін — удзельніц Садружнасці Незалежных Дзяржаў. Галоўная дэмаграфічная задача сёння — паступовае павелічэнне колькасці насельніцтва.

Адной з найважнейшых задач дэмаграфічнай палітыкі з'яўляецца зніжэнне ўзроўню смяротнасці, у тым ліку за кошт змяншэння колькасці ахвяр дарожна-транспартных здарэнняў.

Стварыце сацыяльную рэкламу, прысвечаную адной з наступных праблем: выкарыстанне рамянёў бяспекі, выкарыстанне святлоадбівальных элементаў, перавышэнне вадзіцелямі хуткасці, абгон на дарогах, выкарыстанне спецыяльных крэслаў для перавозкі дзяцей, выкананне правіл дарожнага руху пешаходамі, веласіпедыстамі, матацыклістамі. ■

Гендарная палітыка. Змены, якія адбываюцца ў сацыяльнай структуры сучаснага беларускага грамадства, датычацца таксама і гендарных праблем. Паняцце «гендар» ужываецца для таго, каб падкрэсліць, што ў грамадстве значэнне маюць не толькі біялагічныя або фізічныя адрозненні паміж мужчынамі і жанчынамі, але і тое культурнае і сацыяльнае значэнне, якое грамадства надае гэтым адрозненням. Быць у грамадстве мужчынам ці жанчынай — значыць не проста валодаць тымі ці іншымі анатамічнымі асаблівасцямі, але і выконваць тыя ці іншыя прадпісаныя грамадствам *гендарныя ролі*. Так, традыцыйна жанчыну разглядалі як маці і захавальніцу дамашняга ачага, мужчыну — як здабытчыка, абаронцу сям'і.

Прыгадайце, што такое стэрэатып. Якія прыклады гендарных стэрэатыпаў вы можаце прывесці? ■

Гендарныя ролі істотна адрозніваюцца ў розных грамадствах, у асобных з іх разглядаюцца як нераўнацэнныя. Становішча, калі групы мужчын і жанчын маюць розныя магчымасці ў грамадстве, апісваецца паняццем *гендарная няроўнасць*.

Па ўзроўні пераадолення гендарнай няроўнасці краіны адрозніваюцца адна ад адной. Так, у некаторых мусульманскіх краінах жанчыны да гэтага часу пазбаўлены права галасу і таму не могуць удзельнічаць у выбарах. Сярэдняя колькасць жанчын у парламентах ва ўсім свеце сёння ледзь перавышае 23 % (у Беларусі — 35 %).

Згодна з Індэксам гендарнай роўнасці (The Gender Equity Index) Беларусь знаходзіцца на 31-м месцы (звесткі за 2019 г.) у рэйтынгу, які вядзе Праграма развіцця ААН (ПРААН).

Выкарыстоўваючы рэсурс ААН, вызначце месцы ў дадзеным рэйтынгу былых саветскіх рэспублік. Па якіх асноўных паказчыках Індэкс вымярае дасягненні краіны ў галіне раўнапраўнасці палой? ■

Гендарная палітыка — гэта палітыка, накіраваная на дасягненне роўнасці мужчын і жанчын, устанаўленне гендарнага балансу ва ўсіх сферах жыцця грамадства. У Беларусі сярод усіх працоўных доля жанчын складае 49,5 %, мужчын — 50,5 %.

Чым можна растлумачыць перавагу жанчын у гандлі і грамадскім харчаванні, ва ўстановах культуры, у адукацыі, ахове здароўя і сацыяльным забеспячэнні? ■

Да гендарных праблем у нашай краіне, як правіла, адносяць перагружанасць жанчыны дамашняй працай, яе большую ў параўнанні з мужчынамі занятасць выхаваннем дзяцей, меншую ў параўнанні з мужчынамі колькасць жанчын-кіраўнікоў і інш. Задачай гендарнай палітыкі ў нашай краіне з'яўляецца ўстанаўленне гендарнага балансу ва ўсіх сферах жыцця грамадства.

Маладзёжная палітыка. У Рэспубліцы Беларусь распрацаваны прыярытэты маладзёжнай палітыкі, вызначаны яе мэты, задачы, формы рэалізацыі. **Маладзёжная палітыка** — сістэма сацыяльных, эканамічных, палітычных, арганізацыйных, прававых і іншых мер, якія накіраваны на падтрымку маладых грамадзян і ажыццяўляюцца дзяржавай з мэтай сацыяльнага станаўлення і развіцця моладзі, найбольш поўнай рэалізацыі яе патэнцыялу ў інтарэсах усяго грамадства.

У прынятай у 2021 г. Стратэгіі развіцця дзяржаўнай маладзёжнай палітыкі Рэспублікі Беларусь да 2030 г. вызначаюцца мэты, прыярытэты і інструменты дзяржаўнай маладзёжнай палітыкі, а таксама параметры інвестыцый у маладзёжныя праграмы, праекты, маладзёжныя грамадскія аб'яднанні і інфраструктуру маладзёжнай палітыкі.

Прыярытэтнымі напрамкамі дзяржаўнай маладзёжнай палітыкі з'яўляюцца прафарыентацыя, адукацыя і працаўладкаванне моладзі; сацыяльна-эканамічная падтрымка маладой сям'і; развіццё творчага патэнцыялу таленавітай моладзі; фарміраванне стандарту здаровага ладу жыцця, экалагічнай культуры і беражлівых адносін да навакольнага асяроддзя.

У цяперашні час у краіне дзейнічае больш за 300 маладзёжных грамадскіх аб'яднанняў. Яны рэалізуюць розныя грамадскія праекты, займаюцца вывучэннем гісторыі і культуры Беларусі, актыўна ўключаюцца ў валанцёрскую, экалагічную, інавацыйную дзейнасць.

У 2011 г. па ініцыятыве Беларускага рэспубліканскага саюза моладзі стартаваў праект «100 ідэй для Беларусі» на лепшую інавацыйную ідэю ў розных сферах сацыяльнага і эканамічнага развіцця краіны. За ўсю гісторыю «100 ідэй» арганізатарам паступіла больш за 15 тыс. заявак. Больш за 3 тыс. з іх рэалізаваныя.

Даведайцеся, якія праекты сталі пераможцамі у бягучым годзе. Якія намінацыі праекта вам найбольш цікавыя? ■

Важным напрамкам маладзёжнай палітыкі беларускай дзяржавы з'яўляецца падтрымка таленавітай і адоранай моладзі. Спецыяльны фонд Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па сацыяльнай падтрымцы адораных вучняў і студэнтаў і спецыяльны фонд Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі ажыццяўляюць выплату стыпендыі і розных прэмій, аказваюць аднаразовую матэрыяльную дапамогу. Сродкі фондаў выкарыстоўваюцца для правядзення нацыянальных і міжнародных студэнцкіх навуковых канферэнцый, конкурсаў, семінараў, алімпіяд і г. д.

Нацыянальная палітыка. Нацыянальны склад насельніцтва любой краіны мае важнае значэнне для яе сацыяльна-эканамічнага развіцця. Наша краіна належыць да тыпу краін з высокай этнічнай аднароднасцю. Больш за 80 % насельніцтва адносяць сябе да беларусаў, пры гэтым у краіне пражываюць прадстаўнікі 130 нацыянальнасцей. Кожны чалавек адносіць сябе да той ці іншай этнічнай групы, але ўсе разам мы — беларускі народ, беларуская нацыя, грамадзяне адной краіны.

Нацыянальная палітыка звязана з вырашэннем праблем міграцыі, дэмаграфічнай сітуацыі, сувязей з замежнымі суайчыннікамі. Любая праблема (культурная, рэлігійная, моўная, эканамічная) можа набыць нацыянальны характар, калі закранае інтарэсы якой-небудзь этнічнай супольнасці. **Нацыянальная палітыка** — гэта мэтанакіраваная дзейнасць дзяржаўных структур па рэгуляванні ўзаемаадносін паміж нацыямі, этнічнымі групамі.

У Рэспубліцы Беларусь створаны грамадскія аб'яднанні, якія прадстаўляюць грамадзян многіх нацыянальнасцей. Іх дзейнасць звязана з вывучэннем гісторыі і культуры сваіх народаў. Большасць нацыянальных грамадскіх аб'яднанняў выдаюць газеты, бюлетэні, часопісы. Ствараюцца

культурна-асветніцкія цэнтры, калектывы народнай творчасці. Пачынаючы з 1996 г. у Гродне раз на два гады ладзяцца рэспубліканскія фестывалі нацыянальных культур. Пры Міністэрстве культуры дзейнічае Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур.

Якія ідэі закладзены ў мастацкім афармленні сайта Рэспубліканскага цэнтра нацыянальных культур? Па фатаграфіях у галерэі сайта апішыце мерапрыемствы, якія зацікавілі вас. ■

Грамадзяне маюць права выбіраць мову выхавання і навучання, карыстацца роднай мовай. У Рэспубліцы Беларусь асноўнымі мовамі навучання з'яўляюцца дзяржаўныя мовы — беларуская і руская. У той жа час ва ўстановах адукацыі могуць стварацца групы, класы, у якіх навучанне ажыццяўляецца на мове нацыянальнай меншасці. У школах выхаднога дня вывучаюцца армянская, азербайджанская, грузінская, грэчаская, карэйская, латышская, літоўская, малдаўская, нямецкая, татарская, украінская, польская, яўрэйская мовы.

Беларуская дзяржава супрацоўнічае з беларускімі арганізацыямі ў розных краінах свету, падтрымлівае кантакты з беларусамі замежжа, якіх налічваецца больш за 3 млн чалавек. Наша краіна зацікаўлена ў тым, каб развіваць адносіны з людзьмі, якія любяць сваю гістарычную радзіму, вызначаюць сябе беларусамі.

У 2017 г. у час III Фэстывалю мастацтваў беларусаў свету ў Мінску адкрылі памятны знак «Беларусам за межжа».

Як вы лічыце, чаму асновай для кампазіцыі стала кола? Выкарыстайце памятку для аналізу фатаграфіі помніка, мемарыяла. ■

Усе грамадзяне Рэспублікі Беларусь зацікаўлены ў тым, каб у краіне былі згода, узаемапавага паміж людзьмі розных нацыянальнасцей. Мірныя міжэтнічныя адносіны ў Беларусі маюць глыбокія гістарычныя карані. Захаванне агульнай згоды, культуры міжнацыянальных зносін з'яўляецца адным з найважнейшых дасягненняў Беларусі.

Канфесійная палітыка. У сучасным беларускім грамадстве рэлігія ўспрымаецца як значная частка нацыянальнай культуры і асабістага жыцця чалавека. Рэлігійнымі людзьмі лічаць сябе больш за 60 % беларусаў. Інфармацыю аб размеркаванні вернікаў па канфесіях даюць вынікі сацыялагічных апытанняў.

Знайдзіце вынікі некалькіх сацыялагічных апытанняў аб канфесійнай прыналежнасці вернікаў у Беларусі. Чаму іх вынікі адрозніваюцца адзін ад аднаго? Як вы думаеце, чаму пытанні аб канфесійнай прыналежнасці няма ў перапісе насельніцтва? ■

Рэспубліка Беларусь — поліканфесійная краіна. У Беларусі налічваецца 26 рэлігійных канфесій і больш за 3,4 тыс. рэлігійных абшчын, больш за дзве сотні рэлігійных арганізацый.

Канфесійная палітыка — гэта мэтанакіраваная дзейнасць дзяржаўных структур, якая мае на мэце ўсталяванне адносін цягпімасці і павагі паміж грамадзянамі, рэлігійнымі арганізацыямі розных веравызнанняў.

Асноўныя прынцыпы канфесійнай палітыкі замацаваны ў Канстытуцыі нашай краіны і Законе «Аб свабодзе сумлення і рэлігійных арганізацыях».

Прыгадайце, што такое свабода сумлення і свабода веравызнання. ■

Якія палажэнні Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь датычацца свабоды сумлення, а якія — свабоды веравызнання? ■

Закон Рэспублікі Беларусь «Аб свабодзе сумлення і рэлігійных арганізацыях» (2002 г.) рэгулюе праваадносіны ў галіне правоў чалавека і грамадзяніна на свабоду сумлення і свабоду веравызнання, а таксама вызначае прававыя асновы стварэння і дзейнасці рэлігійных арганізацый зыходзячы з:

- права кожнага на свабоду сумлення і свабоду веравызнання, а таксама на роўнасць перад законам незалежна ад адносін да рэлігіі;
- роўнасці рэлігій перад законам;
- прызнання вызначальнай ролі Праваслаўнай царквы ў гістарычным станаўленні і развіцці духоўных, культурных і дзяржаўных традыцый беларускага народа;
- духоўнай, культурнай і гістарычнай ролі Каталіцкай царквы на тэрыторыі Беларусі;
- неаддзельнасці ад агульнай гісторыі народа Беларусі Евангелісцка-лютэранскай царквы, іўдаізму і ісламу;
- неабходнасці садзейнічання дасягненню ўзаемнага разумення, цягпімасці і павагі рэлігійных пачуццяў грамадзян у пытаннях свабоды сумлення і веравызнання.

Даведайцеся, чаму горад Іўе ў Гродзенскай вобласці часта называюць «беларускім Іерусалімам» ці Іўе-дэ-Жанэйра. Якія незвычайныя помнікі ўсталяваны на вуліцах Іўя? Чаму помнік на цэнтральнай плошчы называецца «Чатыры канфесіі»?

Ці можна сказаць, што гэты невялікі гарадок стаў сімвалам беларускай рэлігійнай талерантнасці? Абгрунтаваць сваё меркаванне.

Выкарыстаўце памятку для аналізу фатаграфіі помніка, мемарыяла. ■

Дзяржава гарантуе грамадзянам права на свабоду аб'яднання ў рэлігійныя арганізацыі — добраахвотныя аб'яднанні грамадзян Рэспублікі Беларусь для задавальнення рэлігійных патрэб. Да рэлігійных арганізацый таксама належаць кляштары і манастыры, рэлігійныя брацтвы і сястрынствы, рэлігійныя місіі, духоўныя навучальныя ўстановы. Кіраўніком рэлігійнай арганізацыі можа быць толькі грамадзянін Рэспублікі Беларусь. Дзяржава вызначае прававыя нормы, у адпаведнасці з якімі рэлігійныя арганізацыі ажыццяўляюць сваю дзейнасць, папярэджвае дзейнасць розных рэлігійных дэструкцыйных сект.

Рэспубліка Беларусь — шматэтнічная і шматканфесійная краіна. Галоўная мэта нацыянальнай і канфесійнай палітыкі — рабіць усё для таго, каб Беларусь была агульным домам для ўсіх нацыянальнасцей і канфесій.

Для ажыццяўлення палітыкі ў сферы міжнацыянальных і міжканфесійных адносін створаны дзяржаўны орган — Упаўнаважаны па справах рэлігій і нацыянальнасцей. Пры ім створаны Кансультацыйны міжканфесійны савет і Кансультацыйны міжэтнічны савет. На пасяджэннях Саветаў абмяркоўваюцца ўсе пытанні ўзаемадзеяння дзяржаўных структур і рэлігійных, нацыянальных арганізацый.

1. З дапамогай уводнай інфаграфікі ахарактарызуйце сацыяльны склад насельніцтва Беларусі.
2. Адзін з артыкулаў у друку, прысвечаных гендарнай палітыцы ў Беларусі, меў наступны загалолак: «Гендарная палітыка ў Беларусі разбівае “шкляную столь” у грамадскай свядомасці». У ім гаварылася, што «самае галоўнае — прадастаўленне роўных магчымасцей, а кожны чалавек, мужчына ён або жанчына, сам будзе свой лёс. Непасрэдна ад кожнага з нас залежыць, якія ў грамадстве фарміруюцца каштоўнасныя арыенціры, бо менавіта яны забяспечваюць свабоду выбару жыццёвага шляху і разбіваюць “шклянныя столі”». Як вы думаеце, чаму нябачны і фармальна ніяк не абазначаны бар’ер у кар’еры параўноўваецца са «шкляннай столлю»?
3. Канкрэтызуйце прыкладамі прыярытэтныя напрамкі маладзёжнай палітыкі беларускай дзяржавы.
4. У чым вытокі поліэтнічнага і поліканфесійнага складу насельніцтва Беларусі? Аргументуйце свой пункт погляду, прывядзіце гістарычныя факты.
5. Ахарактарызуйце дэмаграфічную, гендарную, маладзёжную, нацыянальную і канфесійную палітыку беларускай дзяржавы. Запоўніце табліцу. ■

Палітыка	Мэта	Дзяржаўны орган, які каардынуе дасягненне мэты
Дэмаграфічная		
Гендарная		
Маладзёжная		
Нацыянальная		
Канфесійная		

Выканайце міні-праект «Храмы розных канфесій на адной плошчы». Стварыце фотагалерэю культавых збудаванняў розных канфесій, якія знаходзяцца на адной плошчы, вуліцы вашага населенага пункта. Падрыхтуйце экскурсію. ■

